

Børn og kultur

Juni 1999

Udgivet af:

Kulturministeriet
Nybrogade 2
1203 København K

Tlf.: 33 92 33 70

Fax: 33 91 33 88

Postadresse:

Kulturministeriet
Postboks 2140
1015 København K

Produktion: Rota Rota

Fotos: (ikke med i den elektroniske udgave)

Per Morten Abrahamsen

Bengt Afgeijerstam

Beppe Arvidsson

Bruno Ehrs

Nina Ericson

Marianne Grøndahl

Walther Hirsch

Berno Hjalmrud

Fie Johansen

Garry Johansson

Per Klaesson

Kirsten Klein

Susanne Mertz

Björn Myrman

Gregers Nielsen

Heine Pedersen

Jo Selsing

Georg Sessler

Søren Svendsen

Jens Øster-Mortensen

Tryk: Sangill Grafisk Produktion (Miljøcertificeret)

Trykt på Svanemærket papir

Oplag: 7.000

ISBN: 87-9801-32-6

Elektronisk udgave

ISBN: 87-90801-59-8

Indledning

Børn er i sandhed kommet på dagsordenen i den offentlige debat. Dagbladenes forsidehistorier, tv-nyhedernes reportager, spørgsmål fra Folketingets talerstol og landsdækkende konferencer - børn er genstand for mange overvejelser og analyser. Og for mange bekymringer.

Alt dette er positivt i mange henseender. Mest fordi det kan lægge op til forslag, der skaber bedre opvækstvilkår. Både for den store gruppe af velfungerende børn og for de særligt udsatte.

Men udgangspunktet for opmærksomheden på børn handler ofte om de voksnes tid, økonomi, bekymringer eller perspektiv på livet i almindelighed. Verden er ikke som i forældrenes egen barndom, meget er uoverskueligt, noget er direkte uacceptabelt set med forældrenes øjne - eller i hvert fald noget, de har svært ved at vænne sig til. Vi har som voksne et begrænset indblik i børns liv. Egne barndomserfaringer knytter sig til en anden tid. Vi har vanskeligt ved at opfatte tidens signaler med et barns sind og usikre forestillinger om den fremtid, de nuværende børn kommer til at leve i.

Børn ser også - og de oplever og tænker. På deres egen verden og på vores fælles. De er også optaget af, hvad der sker omkring dem. Og de er optaget af, om det er sjovt, spændende, dejligt og meget mere - plus om den verden, de lever i, hænger nogenlunde sammen. De gør sig deres tanker.

Hvordan sikrer vi, at alle børn får bedre muligheder for at udfolde deres fulde potentiale? Hvordan kan kulturpolitikken bidrage? Og hvad kan kulturinstitutionerne gøre?

Sådanne spørgsmål er afgørende i forbindelse med den børnekulturpolitiske redegørelse, som skal til debat i Folketinget til efteråret. For regeringens kulturpolitik sigter på, at rigdommen i børns udtryksmuligheder støttes, at deres fantasi, kreativitet og handlekraft styrkes, så de kan udfolde deres evner som aktører i deres eget liv. Med FN's højkommissær for menneskerettigheder, den tidligere irske præsident Mary Robinsons, ord: børn skal have ret til at udfolde deres fulde potentiale.

Der kan tegnes to linier for denne indsats: En bagud og en fremad. *Bagud* betyder en bestræbelse på at videregive børn en bevidsthed om vores fælles historie, sådan som den lever i vores kulturarv. Børn må opleve en fælles referenceramme – en mulighed for at sige "vi". Kulturpolitikken må gennem museer, arkiver, biblioteker og arkitektur sikre børns møde med disse vidnesbyrd om, hvad vi er fælles om. Og kulturpolitikken må skabe rum for børns møde med voksne som led i formidlingen af det nære og det store samfunds historie: Voksne som "frivillige samtalevenner", der kan opsøges i foreningslivet, institutionerne og det lokale miljø. *Fremad* betyder børns udvikling i kraft af de muligheder for udfoldelse, vi giver dem. Børns fulde potentiale kan kun realiseres, hvis de udfordres i mødet med fortællingen, dramaet, musikken, dansen og billedet. Kulturpolitikken skal stille teatre, musikskoler, billedskoler og medieeksperimentarier til rådighed for dette møde.

Men først og sidst handler kulturpolitikken også om, at vi vedkender os et ansvar, både som igangsættere og som beskyttere. Børn må ikke alene sikres kulturelle udfoldelsesmuligheder, de må også beskyttes. Samfundsforandringerne skaber ændringer i familier, institutioner, skoler og lokalsamfund, hvor børns tarv kan komme i klemme. Også medieudviklingen giver anledning til særlige beskyttelsesforanstaltninger mod krænkelse og manipulation. Børn har ret til en barndom, hvor mødet med omverdenen tager hensyn til deres udvikling og modenhed.

I arbejdet med den børnekulturpolitiske redegørelse har ministeriet modtaget stor hjælp og inspiration fra en række eksterne rådgivere, som samtidig har bidraget med de følgende artikler om børnekultur i Danmark.

Kirsten Drotner

Mediekultur som børnekultur: fem argumenter for en kulturpolitisk strategi

Børn er et samfunds kulturelle næringssalt. Børn skaber fremtidens kultur, idet de tilegner sig og omformer nutidens kulturelle udtryksformer. Børn hører til de mest aktive kulturbrugere og kulturskabere. De er nysgerrige, videbegærlige og uhildede i deres tilgang til verden - hvis de får lov. For det er voksne, der i vidt omfang "giver lov" - det er voksne, der har ansvar for og pligt til at skabe betingelser, inden for hvilke børn kan udfolde sig kulturelt.

I et demokratisk samfund udformes børns liv til stadighed i et spændingsfelt mellem børns og voksnes ønsker, behov og handlinger, et spændingsfelt, hvor voksne har magt til at få det sidste ord, men hvor børn samtidig har ret til at ytre sig på egne betingelser og blive hørt.

Set i det lys må det være en fornem vision at udvikle dansk kulturpolitik med respekt for barnets perspektiv: på hvilke betingelser og med hvilke kulturelle midler kan vi sikre, at børn kan blive aktører i deres eget liv? Hvilke kulturelle redskaber behøver børn for at kunne forstå sig selv og omverdenen, så de kan forvalte deres liv på egne betingelser og med respekt for andre?

At besvare disse spørgsmål kræver, at voksne har et dobbelt blik på børns kultur: man må søge ud over sig selv og se kulturen i barnets perspektiv, og samtidig må man søge ind i sig selv og erkende sine egne kulturelle prioriteringer og vedkende sig den voksnes ansvar for den kulturelle udvikling.

Medierne er fundamentale i børnekulturen

Danske børn i alderen 10-15 år bruger dagligt i gennemsnit:

- 2 timer og 49 minutter på tv og video. Det er en stigning på ca. 30 pct. på fem år.
- 1 time og 6 minutter på at lytte til musik.
- 48 minutter foran hjemmecomputeren. Drengene bruger mere end dobbelt så lang tid som pigerne.
- 27 minutter på lystlæsning - piger bruger mere end en tredjedel længere end drengene (Fridberg 1999).

Tv, computer, radio og bøger når stort set alle børn hver dag og i hele landet. Læg hertil video, aviser, blade og mobiltelefon, som stort set alle børn kommer i berøring med flere gange om ugen. Så har man et billede af en hverdag for børn, der er dybt forankret i mediekulturen.

Set fra brugernes synsvinkel er medierne uden sammenligning den del af børnekulturen, der når flest børn og når dem hyppigst, uanset alder, køn, social og regional baggrund. Medierne er fundamentale i børnekulturen.

Ses mediekulturen imidlertid ud fra voksnes synsvinkel, får vi ofte et ganske anderledes billede. Her er medierne i bedste fald overflødige, i værste fald skadelige. Voksne bedømmer i vidt omfang medierne som en helhed, uden smålig skelen til indholdet (man vil bare have skruet ned).

Mange voksne bedømmer endvidere medierne moralsk: bogen, avisen og computeren forbindes med information og nyttige kundskaber, mens de øvrige medier omvendt forbindes med kommerciel udnyttelse og og unyttig underholdning.

Her tages ikke hensyn til, at også bøger og aviser næsten altid skabes på markedets præmisser. Ej heller at børn ofte anvender computeren som underholdning, og at børn også får brugbare oplysninger fra eksempelvis tv og film.

Et dobbelt blik på børns mediekultur fordrer, at voksne erkender, at medierne ligesom sex er kommet for at blive. Det blik fremmer på sin side, at voksne kan handle kulturpolitisk ud fra en erkendelse af, at mediekulturen er en kompleks helhed, der kræver nuancerede tiltag.

Det må være kulturpolitisk vigtigt at sikre, at medier rettet mod børn støttes økonomisk i et omfang, der svarer til deres grundlæggende betydning for alle børn hver dag og i alle egne af landet.

Medierne er kulturelle redskaber

Det er februar 1999, og der er fastelavnsoptog i børnehaven Bøgely. Omkring 40 børn står i række og venter på deres tur til at slå til tøndemed slik i. Forrest står en Space Ranger sammebidt med sit lyssværd i den ene hånd og køllen parat i den anden - nu er det hans tur til at prøve kræfter med tøndem. Længere tilbage i rækken, hvor koncentrationen er knap så stor, står flere andre Space Rangers og snakker med et par almindelige Robin Hood'er og sørøvere. Mere spræl er der i de fire-fem Spice Girls-wanna-be's, der bagest har koblet sig næsten af køen for at synge sammen i en nydelsesfuld blanding af intimitet og intens konkurrence om at være bedst.

Set fra børnenes perspektiv er medierne tolkningsredskaber, hvormed de søger at forstå, hvem de selv og andre er, hvordan verden er skruet sammen, og hvordan livet også kunne leves. Kendte figurer fra medierne danner ofte afsæt for børns leg, og programmer, de har set, inddrages i deres samtaler.

Voksne er tilbøjelige til at affærdige mediernes funktion som tolkningsredskaber og søge dem erstattet med, hvad de anser for mere lodige påvirkninger. Men måske kunne man også se det som et tegn på børns evne til at udnytte de forhåndenværende ressourcer, at de anvender de allestedsnærværende medier i deres kreative omgang med - og omformning af - hverdagskulturen?

Et dobbeltblik på børns mediekultur fordrer, at voksne sætter sig ind i og kender til mediernes indhold, så de ikke rastløst afviser figurer og genrer, blot fordi de stammer fra et computerspil, en video eller en tegneserie. Voksne må anerkende, at børn nogle gange foretrækker andre medieudtryk end de selv. At gøre det animerer samtidig til, at voksne reflekterer over, hvad de selv foretrækker og hvorfor.

Som tolkningsredskaber nærer forskellige medier forskellige oplevelser og kundskaber. Ved at læse og høre radio opøves eksempelvis en evne til at forestille sig rum og scenerier. Ved at se tv og film opøves evnen til at forstå spring i tid og rum og forstå forholdet mellem størrelse og perspektiv.

Det må være kulturpolitisk vigtigt at sikre, at børn opøver en mangfoldighed af tolkningsredskaber ved at få adgang til og anvende en mangfoldighed af medier.

Medierne indeholder både skidt og kanel

Rasmus og Marie på 11 år vil holde videoaften med Morten og Louise fra parallelklassen. Nu står de i Blockbuster Video med deres sammenskrabede penge og sammensætter aftenens videomenu. Hvad skal de tage? Meningerne er delte, flere af dem mener, *Dødbringende våben 4* er god, men den har Marie allerede set. Efter lange diskussioner finder de en sjov, en uhyggelig og en hurtig actionfilm. Alle tre er amerikanske og ligger på Blockbusters toptiliste.

De fleste børn har i dag adgang til en bred vifte af mediemaskiner, men det er ofte forbavsende ensartet, hvad der kommer ud af dem. At sikre børns adgang til en mangfoldighed af medier handler

derfor i høj grad om indholdet af de forskellige medier.

Inden for miljødebatten tales om bio-diversitet, dvs., man skal sikre en mangfoldighed i naturen, som øger chancerne for arternes overlevelse. På samme måde må vi sikre, hvad man kunne kalde den kulturelle diversitet i børnekulturen, dvs. sikre, at børn får adgang til en mangfoldighed af kulturelle kvalitetsudtryk, der kan gøre indtryk.

Mangfoldighed i mediernes indhold består ikke i mere af det samme, men i variation, forskel: at blive overrasket, udfordret, se sin egen og andres kultur fra en skæv vinkel. Kort sagt: at have adgang til kvalitet i indhold og form, som man aldrig troede, man kunne have glæde af og brug for. Kvalitet består nemlig af æstetiske forskelle, der gør en forskel for brugerne.

De overraskelser og udfordringer får danske børn i dag alt for sjældent i den ellers bugnende mediekultur. I videobutikkerne ser Louise og hendes venner ikke mange danske børnefilm på hylderne - for ikke at tale om videoer fra Danmarks Radio eller

TV 2. Hvor kunne det være fint, hvis børn kunne genopleve *Gummi Tarzan* og *Nanna* lige så let som *Løvernes konge* - en af Disneys bedste tegnefilm.

Danmark har en rig, professionel børnekultur, der skaber solide kvalitetsprodukter. Men disse kvalitetsprodukter er i mange tilfælde ved at drukne i mængden. Trods en unik filmlov, der sikrer, at 25 pct. af alle offentlige støttekroner går til børnefilm, trods en fin tradition for at skabe godt børnetv og trods en stigende produktion af børnebøger, så savner børn ofte gode film, bøger, computerspil og tegneserier, der hvor de færdes i hverdagen. Det gælder ikke mindst gode danske produkter.

Spørgsmålet om kvalitet er måske det vigtigste - og det vanskeligste - at tage stilling til. *Det må være kulturpolitisk vigtigt at fremme en alsidig og tilgængelig distribution af kvalitetsmedier på dansk til alle børn i hele landet.*

Der findes allerede en oplagt distributionsmulighed via bibliotekerne. I dag kan man på mange folkebiblioteker låne videoer og musik. Men børn skal være både opmærksomme og hurtige for at udnytte andre muligheder end det almindelige boglån.

Bibliotekerne bør gøres til rigtige multimediecentre, også i børnehøjde: der findes biblioteker i alle egne af landet, de har et professionelt personale, og de fleste børn kommer der regelmæssigt: kun fire procent af 7-15-årige børn kommer aldrig på skolebiblioteket, og otte ud af ti børn i aldersgruppen kommer på folkebiblioteket (Fridberg 1999: 19-20).

En bedre distribution af kvalitetsmedier vil også gavne voksne - mange ved helt enkelt ikke, hvad der kommer ud af de nye medier. Forældre og pædagoger har brug for vejledning, så de kan vælge mellem skidt og kanel i børnenes mediekultur.

For ældre børn og unge er hovedproblemet, at der skabes så få danske medieudtryk, der giver dem mulighed for at opleve deres egen kultur, udsat for de skæve vinkler, som kendetegner kvalitet. Hvor mange danskproducerede computerspil findes der til unge? Hvor mange nyere danske film, som unge gider se?

Større børn og unge er den gruppe, der har øget deres mediebrug mest med de nye mediers tilkomst. De er også de flittigste til at anvende udenlandske medieprodukter, hvilket ikke kan undre, når der er så lidt dansk, der appellerer til dem.

For større børn og unge må det være kulturpolitisk vigtigt at øge produktionen af dansk medie kvalitet, der tiltaler denne gruppe. Og det må gøres for alle medier, fordi unge bruger hele mediepaletten, og fordi de forskellige mediendtryk i stigende grad spiller sammen.

Mediekulturen: beskyttelse og rettigheder

Lige siden Gutenberg opfandt trykpressen omkring 1455, har medierne været kilder både til at fremme demokrati og demagogi. Fra bøger og aviser til Internettet og fax medvirker medierne til at udbrede viden og oplevelser - også viden og oplevelser, der ikke altid er velset af folk med magt. Men de selv samme medier kan også medvirke til at udbrede løgn og propaganda, der dybest set underminerer folks selvstændighed og mulighed for udfoldelse.

Problemerne med mediernes dobbelte funktion radikaliseres, når det gælder børn. På den ene side er det åbenlyst, at voksne har pligt til at beskytte børn mod overgreb - også overgreb der formidles via medier. På den anden side har børn ret til at få adgang til oplevelser og informationer, så de kan blive aktører i deres eget liv.

Voksne har gennem tiderne forholdt sig på forskellig måde til dette dilemma. Og disse måder hænger snævert sammen med voksnes opfattelse af børn.

På den ene side ses en rodfæstet tradition for at ville skærme børn mod ondskab, en tradition der svarer til de fleste forældres umiddelbare reaktioner: hvem er vel bevidst interesseret i at skade sit afkom? Denne tradition er tæt forbundet med, hvad man kalder en romantisk opfattelse af barndommen (fordi den stammer fra Jean-Jacques Rousseau): Barnet er et uskyldigt væsen, der vokser op til en livsduelig voksen, hvis det blot gødes rigtigt og ellers overlades til sine egne sunde og naturlige interesser.

På den anden side ses en nyere tradition for at ville udvikle børns evne til selv at udtrykke sig og modstå ondskab. Denne tradition er tæt forbundet med et syn på børn som borgere, der ligesom voksne har grundfæstede rettigheder til at ytre sig og skaffe viden og oplevelser på egne betingelser.

Skal børn beskyttes eller vaccineres? Øger medierne børns demokratiske muligheder, eller begrænser de tværtimod deres udfoldelser? Er børn og voksne helt forskellige, eller deler de grundlæggende ønsker og krav?

Voksne svarer forskelligt på disse spørgsmål. Og man kan kulturpolitisk satse mest på børns beskyttelse eller på deres borgerrettigheder. Men man kan ikke undlade at tage stilling. Og det gøres bedst ved, at man anerkender, at begge muligheder findes.

Uanset svarene må voksne erkende det forhold, at en stigende mængde oplevelser og informationer - og en stigende magtudøvelse - formidles via medier, og disse bliver stadig mere globale. Denne udvikling kræver på sin side stadig bedre kompetencer til at kunne tolke budskaber, der formidles via medierne, så man selv kan handle i sin hverdag.

Jeg forstår ikke film i sort-hvid

13-årig pige, København.

I et demokratisk samfund som det danske må spørgsmålet om børns udvikling af tolkningskompetencer være af afgørende betydning: Hvordan sikrer voksne, at børn udvikler solide kundskaber, så de er i stand til at forstå, forholde sig til og handle, ikke blot i forhold til medierne, men til samfundet som helhed?

Det er naturligvis ikke blot et kulturpolitisk, men i høj grad også et uddannelsespolitisk spørgsmål. Og det er måske det spørgsmål, som mest udfordrer voksnes eget kultursyn. Alle bærer vi nemlig vores egen generations mediesyn med i livet, og det farver vores vurdering af nye medieudviklinger. Hvis man selv er vokset op som bogsluger og biografgænger, kan det være svært at forstå og forholde sig indholdsmæssigt og innovativt til den langt mere komplekse og mangfoldige mediekultur, som udgør så stor en del af nutidens børneliv.

I år fylder FN's børnekonvention ti år. § 13 lyder:

Barnet skal have ret til frit at kunne ytre sig; denne ret skal indbefatte frihed til på tværs af grænser at søge, modtage og videregive alle slags informationer og ideer både mundtligt, skriftligt og på tryk i form af kunst eller gennem et hvilket som helst andet medium efter barnets valg.

At kunne modtage og selv anvende en mangfoldighed af både fakta og fiktion i *alle* medier, både kommercielle og offentligt støttede, er altså en fundamental ret for alle børn op til 18 år, en ret som alle FN's medlemslande har underskrevet, minus Somalia og USA.

Det vigtigste kulturpolitiske mål må være at sikre børns ytringsfrihed. En sådan frihed indbefatter for mig at se børns ret til at udvikle og anvende grundlæggende tolkningsredskaber på medieområdet. Sådanne redskaber vil tillige udgøre de bedste garantier mod de angreb på børns ytringsfrihed, som den globale mediekultur også rummer i så rigt mål.

Under alle forhold ligger ansvaret for, og magten til, at sikre disse ytringsmuligheder hos voksne. Kompetente børn forudsætter ansvarlige voksne - også på kulturområdet.

Erik Sigsgaard

Børn, kultur og samfund

Hvad er kultur? Det er i hvert fald ikke kun og ikke alene finkultur. Det er også de måder, på hvilke vi skaber os selv og hinanden i handlende gensidighed. Disse måder og mønstre afspejles og vendes og drejes i film, litteratur, musik og teater. En børnekulturpolitik må omfatte begge disse niveauer. Uden grundniveauet bliver den orienteringsløs og måske næsten værdi-løs. Den må altså beskæftige sig med livet, som det konkret leves i dag, hvilket er nemmere sagt end gjort, for de dele af børnenes liv, der ikke er reguleret og kontrolleret af voksenverdenen, ligger på det nærmeste hen i mørke, dels fordi voksnes og børns verdener er stadig mere adskilte i det fragmenterede nutidssamfund, og dels fordi børns civile liv med hinanden ikke nyder voksenverdenens respekt. (Det kommer f.eks. til udtryk ved, at de børn, som ikke modtager kommunens eller foreningernes 'fritidstilbud', betegnes som 'løse' børn).

Hør f.eks. en lille ordveksling mellem to piger på ca. elleve år, som sidder og snakker i saunaen efter en svømmetur sammen:

A: Det er i orden, at du kommer med til min fødselsdag. Bare du ikke græder. Hvad græd du egentlig for?

B: Jeg var ked af det. Det var det med min grønne taske. Jeg får altid skældud, når der sker sådan noget med mine ting.

A: Jamen, det er da ikke noget at græde for. Det er dumt at have en lillebror. Det er bedre med en storebror. Når han er ude, "behandler" de mig som enebarn.

B: Jeg føler mig nogen gange udenfor. Ligesom de ikke ser mig (om forældrene).

A: Når bare jeg siger, mor og far er søde, så.... I aften skal vi have is!

B: Kan du huske, dengang du legede med C og D, og jeg legede alene? Jeg måtte ikke være med. Jeg legede alene hele dagen.

A: Ja, men det var hemmeligt. Vi havde tøseklub.

B: Hvad for noget?

A: Tøseklub.

B: Må jeg ikke være med?

A: Nej.

B: Hvorfor ikke? (undrende).

A: Fordi vi taler om specielle ting.

B: Jamen, det vil jeg gerne. Må jeg ikke være med? (Bedende).

A: Nej. Gud! Klokkeren er mange. Jeg skal skynde mig. Kom.

Den voksne, som senere nedskrev ordvekslingen, sad tilbage med ondt i hjertet. Hvor er børn dog ubarmhjertige. Hvorfor kunne de dog ikke have hende med? Hvad skulle det kunne gøre? Det er så synd for hende, der bliver holdt udenfor.

B får meget skældud og føler sig udenfor derhjemme, og blandt kammeraterne er det også hende, der må stå udenfor. Livet er uretfærdigt!

Men når det er sagt, hvad er det så egentlig, der foregår her? Børnene udveksler erfaringer med hinanden, om brødre og om forældre, om ensomhed og manipulation.

De gør sig tanker, og ved at udveksle dem lærer de sig selv, hinanden og deres verden bedre at kende, får sat begreber på den, de udvikler deres sprog, men de opbygger også venskaber og fjendskaber, finder ud af, hvad der skal til for at blive accepteret, får skabt sig fred for uvedkommende, kort sagt, de gør sig til mennesker-i-et-samfund, de gør sig 'sociale'.

Sådanne forløb udgør i deres mangfoldighed de kulturelle grundprocesser.

Dem må børnekulturpolitikken beskytte, for skades de, kan det gå galt på mange måder.

Uden tøseklubber ser det skidt ud for børnenes sprog og læsning, for deres medmenneskelighed, for deres hele dannelse. Måske lærer man mere i tøseklubben end i klassen. Måske er tøseklubben vigtigere end fritidsklubben.

Institutionaliseringen

Der er blevet flere gange flere fritidsklubber, daginstitutioner og skoler i dag, end der var for 30 år siden. Mens det typiske 50'er-barn var institutionaliseret 7-8.000 timer i løbet af sin barndom, er år 2.000-barnet institutionaliseret i næsten 25.000 timer - hvortil kommer medieforbruget og alt det, de 'går til'.

Overvejelser over børnekultur må tage deres udgangspunkt i denne grundlæggende forandring af barnelivet.

Er det godt eller skidt med alle disse timer på institutions- og skolebænk? I denne sammenhæng: er det godt for børnekulturen?

Svaret er: Det er godt at gå i en god skole eller institution (hvoraf følger, at det kan være temmelig skadeligt at gå i en dårlig).

Se, så bliver det sandelig vigtigt at finde ud af, hvad en god institution/skole er:

- I den gode institution/skole er der i dag plads til at mødes i tøseklubber uden pludselig at blive afbrudt eller forstyrret, for der er jo ikke længere så mange frie timer at lave tøseklub i.

- I den gode institution/skole behøver børn ikke så tit at føle sig ensomme, for man kan vælge, hvem man vil være sammen med blandt store og små, og når man bliver udelukket, kan man blive trøstet. Pådutning af legekammerater forekommer dog ikke.

- I den gode institution/skole går arbejde, leg og læring hånd i hånd. Der får man snavset tøj og jord på fingrene.

Den gode institution/skole har altså indrettet sig efter, at det civile liv er tyndet ud, flokkene af børn er forsvundet, store og små er ikke længere sammen i rigt mål i fritiden, og mange børn er henvist til at finde deres nære voksne (bortset fra forældrene) i institutionerne. I den gode institution kan man ikke sådan lige trylle børnene frem, når mor kommer, for man ved ikke helt, hvor de er lige nu. I den gode skole er børnene lige så meget uden for klassen som inde i den.

Skolen er ikke længere blot et undervisningssted, og institutionen ikke blot et pasningssted. Begge er de arenaer for børns liv med hinanden og med de voksne.

Den gode skole og den gode daginstitution søger - hvis disse tendenser skal sammenfattes - at afinstitutionalisere sin egen praksis.

Børnekulturpolitikens opgaver

Hvad burde nu børnekulturpolitikens opgaver være på denne baggrund?

For det første at sørge for, at der er tid, rum og plads til at have tøseklubber, hvor man kan snakke om hemmelige ting.

Børnekulturpolitikken må altså interessere sig for

- om børnefamilierne nu også har adgang til de største boliger i det bedste legemiljø
- om der er tilstrækkeligt med frie arealer til børns disposition i lokalsamfundene
- om der er tid i børnefamilierne til voksnes og børns fællesskab.

For det andet at arbejde for, at børn i deres institutionaliserede liv sikres tid, rum og plads til også at leve på egne betingelser.

Børnekulturpolitikken må altså også interessere sig for

- Om børn har tid, plads og ro i institutioner og skoler til tøseklubber m.v.: er legearealerne store og varierede nok, er tiden til leg tilstrækkelig, hvordan kan legen værnes mod at blive reduceret til redskab for indlæring.
- Om børns menneskelige rettigheder kan beskyttes bedre, såvel de dagligdags som retten til at udfolde deres venskaber og retten til privatliv som de mere overordnede.

For det tredje at støtte de grundlæggende kulturelle processer gennem de traditionelle børnekulturelle 'redskaber' som massemedierne, teatret, børnelitteraturen, film for og af børn m.v.

Det er, hvad der generelt drøftes i børnekulturelle debatter og skal derfor ikke berøres nærmere her.

Børnekulturpolitikken går på tværs af ressortopdelinger og andre administrative skel

Det fremgår af det foranstående, at en børnekulturpolitik, der tilstræber ikke at udelukke de grundlæggende kulturelle processer, må gå på tværs af de administrative skel og ressortopdelinger.

Det er en politisk opgave at drage de forvaltningsmæssige konklusioner af dette. Udefra træder det imidlertid tydeligt frem, at en række af de nævnte opgaver ikke eller kun i ringe grad løses i dag.

Undervisningsministeriet tager sig af folkeskolens undervisning, men ikke af dens børnekulturelle opgaver. Socialministeriet tager sig af børns omsorg og pasning i institutionerne, men højst i anden række af de børnekulturelle opgaver.

Kun den udenforstående kan forestille sig, at Kulturministeriet går ind og løser de uløste opgaver i de andre ministerier. Vi står således i den situation, at de fundamentale børnekulturpolitiske opgaver ikke løses i dag, men alene de traditionelle.

Vi kan dermed ende i, at talefriheden og udtryksfriheden befæstes juridisk, og at de nødvendige færdigheder tilvejebringes gennem undervisning, men at for få vil udfolde disse frihedsrettigheder. Hvorfor? Fordi mange ikke længere har noget at sige, ikke mere har trangen til at udtrykke sig. Selv nok så megen talefrihed betyder intet uden talens frihed.

De to 11-årige piger udfolder talens frihed i saunaens uovervågede offentlige rum. Talen handler om menneskers frihed til selv at vælge, hvem de vil være sammen med, om hvad og hvornår.

Disse friheder trues i det moderne, genneminstitutionaliserede samfund, hvis hovedprincip er, at institutionen bestemmer, hvem mennesker skal være sammen med, om hvad, hvor og hvornår. Sker dette kritikløst i 25.000 timer i løbet af en barndom, kan mange børn neden under viden og færdigheder blive ramt af en 'tillært hjælpeløshed', hvor afhængighed af institutionens kontrol fører til initiativløshed og lavt selvværd.

En vigtig opgave for kulturpolitikken under disse forhold bliver at tilskynde institutionerne, først og fremmest daginstitutioner og skoler, til at bryde med deres eget hovedprincip eller i hvert fald mindske dets gennemslag. Sådanne bestræbelser vil kun være troværdige, hvis kulturministeriets egne institutioner går foran.

Per Schultz Jørgensen

Børns rettigheder

Syn på børn

At tale om børns rettigheder vil af mange blive opfattet som temmelig overflødigt. Børn er umyndige, forældrene har ansvaret - og véd også i det hele taget, hvad der tjener barnet bedst. Derfor finder vi blandt denne gruppe også mennesker, der argumenterer for bevarelse af forældrenes ret til at tugte deres børn. Indlæggene fra debatten om afskaffelse af revselsesretten - senest i efteråret 1998 - erindres sikkert af mange.

Andre ser en ny tendens i talen om børns rettigheder, nemlig et nyt syn på børn. De vokser ikke op i familien og sammen med forældre, der holder sammen resten af livet osv., børn udsættes for brud, for påvirkninger og for belastninger - og børn befinder sig i daginstitutioner fra de tidligste år. Børn skal i stadig stigende udstrækning tage stilling til vigtige afgørelser i deres eget liv.

Denne opfattelse af børn og deres rettigheder er i tråd med FN's Børnkonvention fra 1989. Den er også i tråd med en overvældende majoritet af danske forældres opdragelsesværdier: forældre ser deres opdragelse som orienteret mod dels selvstændighed, dels ærlighed. Altså børn, der kan klare sig

- og er troværdige. Opfattelsen er endelig i tråd med en humaniserings- og demokratiseringsproces, der foregår overalt i den vestlige verden. Her opfatter man i stigende grad børn som selvstændige parter i deres eget liv, ikke kun som objekter for de voksnes indsats.

Børns rettigheder hører hjemme i et syn på børn, der har bevæget sig fra en opfattelse af børn som nogen, der skulle beskyttes, over den opfattelse, at børn har behov - og frem til den opfattelse, at børn er deltagere i deres eget liv. Her ligger den egentlige radikaliserings af synet på børn.

FN's konvention om barnets rettigheder

I 1959 vedtog FN's generalforsamling en erklæring om børns rettigheder. 30 år senere, nøjagtig på dagen, den 20. november, vedtog FN en konvention om barnets rettigheder. Konventionen rummer flere artikler, men en række af ordene og formuleringerne går igen fra erklæring til konvention. Noget vigtigt er, at en konvention er mere forpligtende end en erklæring: den første har karakter af hensigt, den anden af krav. Men det er ikke hele forskellen på de to dokumenter.

Det tankevækkende er, synes jeg, at konventionen har fået en langt større gennemslagskraft, både i sin globale ratificering og i den seriøsitet, hvormed den behandles og tillægges værdi. Hvorfor har den fået en sådan betydning? Det skyldes for mig at se ikke kun, at den har en konventions gyldighed over sig. FN's konvention om barnets rettigheder er overhovedet den menneskerettighedsvedtagelse, der har opnået størst udbredelse på jorden. Hvorfor er det tilfældet? Hvad skyldes det?

Jeg tror, det især hænger sammen med, at verden i de 30 år fra erklæring til konvention har gennemløbet en dybtgående ændringsproces, der både har omfattet opløsningsprocesser i kultur, familie og lokalforhold - og samtidig sætter fokus på det enkelte menneskes muligheder for selv at tage hånd om sit liv. Det enkelte menneske skal være deltager og gøres ansvarlig. Det gælder ikke kun som almindelige menneskerettigheder, det gælder også de særlige grupper - syge, ældre, sårbare, flygtninge - og børn. Det kulturelle opbrud, der slår igennem i denne tidsperiode fra 50'erne til 80'erne, rummer både sammenbrud - og frisættelse, både bortfald af traditioner - og muligheder for selvbestemmelse, der er både frihed - og frisættelse. Det er en umådelig modsætningsfuld social og kulturel revolution, og heri ligger netop behovet for at radikalisere synet på mennesket og dets muligheder.

Konventionen er udtryk for en sådan radikaliserings af børnesynet - fra en beskyttelsestankegang mod en aktør-tankegang. Derfor børns rettigheder som de tre P'er i konventionens engelske tekst: *provision, protection og participation*. Eller på dansk:

- omsorg
- beskyttelse
- deltagelse.

Det er det gennemgående i konventionen: barnet skal gives en mulighed for at udvikles frem mod selvbestemmelse. Derfor er princippet om "barnets bedste" givet en klar understregning i konventionen. Som det hedder i artikel 3: "In the best interest of the child". Når der iværksættes foranstaltninger for børn, skal hensynet til barnets bedste komme i første række. Det er en stærk formulering, der godt kan få en række af vore hidtidige indsatser til at tage sig lidt bagvendte ud. De var ikke formuleret ud fra et sådant hensyn.

I det følgende skal jeg forsøge at tage de tre rettighedsprincipper op til en konkret og problemorienteret behandling. Under hvert punkt vil jeg overveje det generelle i princippet, definere, hvordan jeg forstår princippet - og diskutere et par kritiske områder, hvor jeg mener, vi i Danmark ikke fuldt ud lever op til princippet om barnets bedste eller selve konventionens tekst og ånd.

Ret til omsorg

I generel forstand er alle formentlig enige: børn har ret til omsorg. Vi er oven i købet nået så langt i viden og indsigt, at vi godt er klar over, at denne omsorg er af grundlæggende betydning for senere at kunne udvikles som et integreret menneske. Omsorgen i barndommen lægger grunden til et sammenhængende og positivt livsforløb.

Og børn ved det oven i købet. I 1996 udtrykte en 10-årig pige det sådan i et brev til socialministeren (og udgivet af Børnerådet i bogen: "Sæt ord på dit liv"):

Små børn har brug for omsorg, det ved jeg, men store børn har næsten lige så meget brug for det, som et lille barn har det, og det glemmer de voksne tit, og et barn på 10-13 år eller der omkring bliver næsten aldrig taget op på skødet eller klappet på hovedet osv., selv om det har lyst til eller brug for det. Altså store børn har brug for lige så meget omsorg som små børn".

Kan det siges tydeligere? Næppe, selvom vi godt ved, at omsorg ikke nødvendigvis er det samme for et lille barn som for et større. Det vigtige her er nærheden, fortroligheden og det ægte i de menneskelige forhold. Det gælder på alle alderstrin.

Men det problematiske, hvor kommer det ind i billedet? Efter min mening på flere områder. Et af dem er den kvalitetsmæssige nedskrivning af *børns dagpasning*, der finder sted mange steder i disse år. Vi er så optaget af at skaffe pladser og give pasningsgaranti, at vi ind i mellem demonstrerer den yderste foragt for kravene til indhold, kvalitet - og, ja, omsorgsbehovet. Vi fylder børnene ind i store lokaler, vi laver megainstitutioner for 300 børn, vi flytter rundt på dem, som var de genstande. Hvis vi kalder det opbevaring, er det måske et lidt for positivt ord. Men retten til omsorg, den bliver i hvert fald ikke tilgodeset. De stærke skal nok klare sig, de får kompenseres for den manglende omsorg, men de svage gør det ikke. De betaler en pris - og her ligger der for mig at se en virkelig arrogance over for kravet om retten til omsorg.

Der er andre og mindst lige så problematiske tilsidesættelser af børns ret til omsorg og nærhed - og stabilitet i deres opvækst. F.eks. når det handler om *børns anbringelser uden for hjemmet*. Vi prioriterer ofte hensynet til forældrene, hensynet til økonomi eller til ideologi højere - end hensynet til barnets bedste interesse. Derfor ligger der foran os den udfordring, at vi tager vores egne udgangspunkter op til revision - og indser, at børns fundamentale behov kan komme på tværs af forældreinteresser i en verden, der prioriterer individets udfoldelse så højt. Her skal vi vælge!

Ret til beskyttelse

Igen er alle formentlig enige: børn er svage og har derfor en naturlig ret til at blive genstand for en særlig beskyttelse. Det ligger som noget dybt naturgivent: børn beskyttes rent fysisk, svarende til dyrs beskyttelse af deres afkom - og som noget særlig human: børn afskærmes fra dramatiske og skadelige påvirkninger, der kan true deres sociale og psykiske udvikling.

Stadig i generel forstand kan man formodentlig sige, at vi i Danmark ganske godt lever op til kravene om beskyttelse af børn, både i den snævre fysiske - og den bredere psykosociale betydning af ordet beskyttelse.

Alligevel skal jeg i det følgende kort nævne to områder, hvor vi efter min og Børnerådets mening ikke lever op til kravene. Det drejer sig i alle tilfælde om områder, der i den senere tid har været fremme i medierne og gjort til genstand for adskillige debatter.

Det første område er, at børn i Danmark ikke er omfattet af nogen *arbejds miljølov*. Det er de hverken i fysisk eller psykosocial forstand. Hvad det fysiske angår, kan enhver forestille sig det groteske i, at de voksne lever med sikkerheden i en beskyttelseslovgivning, mens børnene ikke gør det - selvom de færdes i de samme lokaler. Jeg har foran mig en sag fra en københavnsk skole, den er cirka et år

gammel, hvor både lærere og børn blev udsat for epoxyforgiftning. Lærerne kunne klage til Arbejdstilsynet, det kunne børnene ikke - der gik oven i købet en rum tid, inden forældrene blev orienteret. Men et af børnene kom først i skole igen efter en måned, og ham var der ingen myndigheder, der tog sig af.

Ser vi på spørgsmålet om arbejdsmiljølov i psykosocial belysning, handler det om beskyttelse mod den form for krænkelse, som vi kalder mobning. Der har vi heller ingen klar lovmæssig holdning, hverken i beskyttelsesmæssig forstand eller formuleret f.eks. i folkeskoleloven. I modsætning til Sverige, der på det område har været på banen siden slutning af 70'erne. Jeg er slet ikke i tvivl om, at når Danmark har så høj en mobbefrekvens, som vi har, og så stor forskel på skoler, som vi har, så hænger det også sammen med, at vi ikke klart formulerer ansvaret for dette som en vigtig del af skolens opgave og ansvar. Den sociale dimension i skolen er ikke noget, der kommer ind i billedet, hvis vi ellers har tid ved siden af alt det faglige, nej, den sociale dimension er selve grundlaget for skolen, hverken mere eller mindre.

Et andet område, hvor vi efter min mening ikke beskytter børn godt nok, er med hensyn til *seksuelle krænkelse*r i institutioner. Vi har haft en omfattende offentlig drøftelse, vi har haft skræmmende sager, og vi har ikke hørt de sidste ord endnu. Hvor udbredt dette er, kan ingen reelt svare på, men det er ikke kun i Danmark, det er overalt i den vestlige verden - Belgien, USA, England og Irland, for blot at nævne nogle af de skræmmende sager fra landkortet. Efter den britiske socialforsker Keith Pringles opfattelse [1] er seksuelle overgreb "et væsentligt europæisk socialt problem", med en betydelig udbredthed og med en for ringe beskyttelse af børn.

Men hvad skal vi gøre i Danmark for at opnå en tilstrækkelig beskyttelse af børn - i det mindste i de offentlige institutioner? Danmark er et sårbart land med så mange børn i professionel omsorg, eller som det også udtrykkes: børn, der passes "af fremmede". Mine overvejelser vil både omfatte bedre check ved ansættelse af medarbejdere i en institution, styrkelse af lederskab i institutionen, opkvalificering af medarbejdere – og forslag, der mere går på det politimæssige (register over dømte pædofile, særlig efterforskningsendhed).

Der kan nævnes andre vigtige områder – reklamepåvirkningen, pornografi på Internettet, voldelige tv-udsendelser, forbud mod alkoholsalg til børn – hvor det både drejer sig om lovgivning og holdningsændring. Først da påvirkes praksis. Frem mod beskyttelse af børn – i en verden, hvor markedet og de økonomiske interesser finder stadig ny veje.

Ret til deltagelse

Selvfølgelig skal børn deltage, vil man hævde. Indlysende og klart, kan nogen mene det modsatte? Spørgsmålet er: hvad mener vi egentlig med deltagelse? At det omfatter pligter, vækker ikke til uenighed, men hvad med rettigheder - til indflydelse, til bestemmelse og reelle muligheder for at påvirke?

FN's konvention om barnets rettigheder udtrykker det på denne måde i artikel 12:

Deltagerstaterne skal sikre et barn, der er i stand til at udforme sine egne synspunkter, retten til frit at udtrykke disse synspunkter i alle forhold, der vedrører barnet; barnets synspunkter skal tillægges passende vægt i overensstemmelse med dets alder og modenhed.

Har vi i Danmark sikret børns ret - til at kunne få indflydelse på deres eget liv?

Både ja – og nej. Ser vi hele kompasset rundt, med områder som familieret, skole og kulturtilbud, miljø, byplanlægning og lokalpolitik, så har vi på flere områder givet mulighed for at lytte til børn. Men reelt er vi ikke nået meget længere end til at erkende, at børn er på banen. Og selvfølgelig skal inddrages i et vist omfang. Men børn er sjældent opfattet som egentlig selvstændige aktører – i retlig forstand retssubjekter. De er mere eller mindre fastholdt som objekter – for vores velvilje.

På vigtige områder inden for det sociale område er der tale om, at børn fra 15-års-alderen har afgørende indflydelse, mens børn fra 12-års- alderen skal høres. Sådan er det f.eks. i serviceloven (§ 58). Men børn kan først klage fra 15-års-alderen. Og hvordan praktiserer vi kravet om at høre børn? Jeg er bekendt med sager, hvor det blev praksieret som en kort 2-3-minutters udspørgning. Jeg ved også godt, at der er forsøg i gang med at opkvalificere vores kompetence til at gå ind i en saglig samtale med børn. Men jeg kender også adskillige sager, hvor børn lige under 12-års-grænsen overhovedet ikke blev hørt - men hvor der foretages utrolige indgreb i deres liv og hen over hovedet på dem, f.eks. for at imødekomme en af forældrene i deres indbyrdes kamp om retten til barnet.

Jeg synes godt, man kan sige, at det i dag hersker betydelig uklarhed mht. både overensstemmelse i de forskellige livssfærer og i den praksis, der finder sted rundt omkring i kommuner og statsamter.

Der er et oplagt behov for at sætte et udvalgsarbejde i gang, der forsøger at afklare, koordinere og opdatere vores lovgivning på det område, der drejer sig om børns indflydelse. Og herunder får lovgivningen bragt i overensstemmelse med ånd og bogstav i FN's konvention om barnets rettigheder.

Afslutning

Børns rettigheder er et stort område, der ikke kan belyses særlig fyldestgørende i en artikel som denne. Billedet tegnes sommetider for lyst, andre gange for mørkt. Nuancerne og detaljerne kan gå tabt. Det vigtige for mig er heller ikke at kunne sige, at jeg har været igennem alle punkter lige dybt. Det vigtige er en konstatering af, at spørgsmålet om børns rettigheder endnu lader meget tilbage at ønske, også i Danmark - samt at børn ikke får rettigheder uden at andre må afgive noget af deres.

Rettigheder handler også om kamp - nemlig om den kamp, der drejer sig om retten til at bestemme over eget liv. Og vi lever i et samfund og en tid, hvor der både er opbrud og nye muligheder for selv at definere meningen med tilværelsen. Det gælder også for børnene.

Det er her, børns sociale og kulturelle dannelse bliver en vigtig side ved spørgsmålet om børns rettigheder. Hvis børn skal overtage ansvaret for deres eget og vores fælles liv, bliver vi nødt til at give dem både pligter og ansvar. Det er, hvad rettigheder handler om.

-----
[1] Pringle, K. (1998). *Children and social welfare in Europe*. (Buckingham: Open University Press.)

Claus Bøje

Idrættens børn

Skønhed og mening

Den franske kulturfilosof Augustin Girards formulering, at "*kulturen skal give ethvert af livets øjeblikke mere skønhed, mere mening*", har været en ledetråd i dansk kulturpolitik siden 70'erne.

Skønhed og mening formidles i sprog. Den italienske pædagog Malaguzzi taler om, at børn fødes med "hundrede sprog" - anlæg for at udtrykke sig i ord, billede, musik, dans, drama - men frarøves de 99.

Ingen af sprogene er overflødige. De kan ikke erstattes hinanden. De rammer sanser og bevidsthed forskelligt. Følelser og fornemmelser, intuition og viden henter inspiration og formulering i denne rigdom af sproglige muligheder.

Kulturpolitikens perspektiv er forsvaret og udviklingen af denne oprindelige rigdom, så den kan tjene menneskets fortolkning af livets skønhed og mening.

Kulturpolitikens mål er med andre ord at give mennesker et *sprogligt beredskab*, så oplevelsen af det skønne, det sande, det gode og det hellige kan gives form og udtryk. Dette er kunstens, filosofiens, etikens og religionens evige projekt.

Det legende menneske

Al *kultur opstår i leg og som leg*, påstod den hollandske kultursociolog Huizinga i sit hovedværk, "Homo ludens". Den følelsesmæssige energi, der er igangsættende for legen - Huizinga taler om spænding og glæde - formes til sprog, mønstre, strukturer, symboler eller andre kulturelle koder, hvis de fremtræder som nødvendige og egnede til fortolkningen af fælles erfaringer i et samfund.

Freud betegner *kulturen som en byrde*, mennesket pålægger sig for at skabe samarbejdsformer, der er mere effektive for dets overlevelse end den individuelle udlevelse af utæmmede driftsimpulser. Eros og Ananke, nødvendighedens gudinde, spiller sammen i et livtag mellem libido, fornuft og skyld. I den kunstneriske, videnskabelige og ideologiske produktion kommer en driftssublimering til udtryk, som forklarer besættelsen af denne søgen efter det skønne, det sande, det gode og det hellige.

Begge arbejder de med Eros eller *glæden og nysgerrigheden* som en drivkraft i menneskers eksperimenteren med at give livets mening udtryk.

Idrætten i kulturpolitikken

Da idrætten i 1976 overførtes fra Indenrigsministeriet til Kulturministeriet, blev den underlagt de generelle mål og principper for kulturpolitikken. Set i forhold til forestillingerne om idrættens samfundsmæssige funktion kunne der sagtens have været argumenteret for en placering i Sundhedsministeriet, Undervisningsministeriet, Socialministeriet eller Kirkeministeriet.

Valget af Kulturministeriet var en *bevidst politisk handling*. Idrætten skulle placeres i en kultur- og fritidspolitisk sammenhæng, som det proklameredes i forbindelse med overflytningen.

I modsætning til andre af børnekulturens områder modtager idrætten betydelige *offentlige tilskud* - mere end 3 mia. kr. årligt. Politisk argumenteres der for denne støtte ved at henvise til børn og unge. Lovgivningen og de kommunale støtteordninger bygger på bestemmelser om tilskud *særligt rettet mod børn og unge*. Børn nævnes altid først i politikernes indgangsbøn til støtte af idrætten.

Der er tale om børnekultur med en betydelig økonomisk succes.

Kampen om kroppen

Der er en nær sammenhæng mellem *krop og erkendelse*. Det kan aflæses i studiet af det enkelte barns udviklingshistorie, og det kan illustreres af den viden om samspillet mellem krop og psyke, som er udviklet af psykologien og den kropsbaserede psykoterapi i det 20. århundrede.

Kampen om kroppen er *kampen om bevidstheden*. Magten til iscenesættelse af kroppens udfoldelse er nøglen til prægning af bevidstheden. Med Aristoteles' ord for 2300 år siden: Intet er i bevidstheden, som ikke først var i sanserne.

Generelt har kropslige øvelser til alle tider været brugt til at sammensmelte den enkeltes identitet med den samfundsmæssige livsforståelse, hvad enten det er sket som led i overgangsriter, religiøse bekendelser, disciplinering af arbejdskraften, massepsykologisk mobilisering, suggererende opvisninger eller opdragelsen af genstridige borgere.

De moderne olympiske leges grundlægger, franskmanden Pierre de Coubertin, mente, at mennesket

består af *krøp, forstand og karakter*. Karakteren formes ikke primært af forstanden, men af kroppen, erklærede han med inspiration fra Thomas Arnolds udformning af undervisningen i de engelske public schools i 1800-tallet.

Idrættens forunderlige, politiske popularitet kan skyldes, at sporten udgør en oplagt strategi i disciplineringen af børn og unge. Børnene kommer frivilligt og med stor lyst og forventning - uden forbehold og med paraderne sænkede.

Kulturpolitisk forpligtelse

Kulturpolitikens officielle fundament er principperne om *ytringsfrihed, kvalitet, demokrati og decentralisering*. Samtidig bygges der på det *udvidede kulturbegreb*, der beskriver kulturen som en særdeles sammensat størrelse af mange delkulturer - ofte i intens indbyrdes kamp om adgangen til de offentlige bevillinger.

Idrætten rummer i realiteten muligheder for *en mangfoldighed af holdninger og udtryk*, men er til stadighed af sportens ideologer søgt beskrevet som det modsatte: En naturlig enhed af elite og bredde. Hermed retfærdiggøres elitens umådeholdne ressourceforbrug. Det gavner jo helheden - den fælles sag.

Idrætten og dens børn har med placeringen i Kulturministeriet krav på, at mangfoldigheden forsvares. Børn må kunne forvente støtte til kropslig ytringsfrihed, kvalitet, demokrati og decentralisering.

Facitlisten

Men som tumbleplads for børn har idrætsforeningen sine alt for store begrænsninger. Den repræsenterer en smal kulturel aktivitet, hvor børn i tilknytning til en *specialdisciplin* inddeles efter *køn, alder, præstationsevne og funktionsduelighed*. De anvises *særlige tidspunkter*, hvor de kan få lov til at lege, og modtager *særlige privilegier*, alt efter, hvor de hører til i legen.

Legen, de leger, er udformet og styret af voksne, reglerne knæsat af internationale specialforbund og demonstreret så fængslende i primetime på tv. Enhver pædagogs lærdom om, at børn udvikler sig gennem leg, hvis indhold de selv formulerer, hvis regler de selv forhandler, og hvis udbytte de selv evaluerer, er suspenderet af en facitliste.

Børn transporteres til idrætsforeningerne i en stadig yngre alder. I dag allerede som 3-5-årige. Forestillingen om sportens udbredelse var oprindeligt vendt mod - især unge - voksne mænd.

Hvis fantasi næres af erfaring, rummer idrætsforeningens voksenstyrede inddeling, opdeling, underdeling og sønderdeling af enhver ny generation af børn et alt for forstemmende perspektiv.

Sporten som læring

Børn kommer til idrætten med al den kropslige energi, de ikke kan få afløb for i skolen, institutionen eller det nære bomiljø og oplever, at personlige erfaringer og ideer tæller så lidt i forholdet til den aktivitet, de præsenteres for.

De bringes til at forbinde kropslig udfoldelse med indlæring af særlige færdigheder og præstationsformåen.

De vænnes til tanken om behovsudskydelse mod langsigtede mål, når lysten til spontan udfoldelse melder sig.

De oplever, at de isoleres i et modsætningsforhold til andre, som truer deres status - pladsen på holdet.

De mærker, at belønning måles i ydre tilkendegivelser - anerkendende ord fra træneren, points i turneringstabellen, pokaler i klubskabet, advancement i hierarkiet.

De præsenteres for en autoritær ledelsesform som det relevante og effektive.

De fornemmer, at der hele tiden findes nære, udefragivne barrierer, som er afgørende for deres sociale betydning.

De indser, at der må satses endimensionalt og målrettet, hvis indsatsen skal føre til noget. Legen instrumentaliseres til træning.

De vænner sig til at opfatte *kroppen som et redskab for tilpasning til ydre, sociale strukturer*.

Institution og frirum

I takt med de seneste 40 års store investeringer i idrætsanlæg er frirummene for børns udfoldelse i det lokale miljø blevet inddraget.

Børns færd gennem dagen er vandringen fra institution til institution til institution. Først skolen, så fritidsordningen, så idrætsforeningen. Institution betyder hensigt, tilrettelæggelse og overvågning. Frirum betyder *frihed, forhandling, ansvar og risiko, samarbejde og uenighed*.

Frirum for børn er muligheden for at komme til udfoldelse - i gangafstand - uden at blive kørt ned. Frirum betyder f.eks. adgangen til at lege på et plant areal, bygge en (jord)hule, spille bold op ad en mur, klatre (i et levende træ), pjaske med vand, holde et mindre, varmblødet, behåret pattedyr i bur.

Børn har brug for og krav på at kunne skabe deres egen verden. Steder, hvis funktion ikke er bestemt af voksnes hensigter, kan udgøre en både reel og imaginær udfordring for legen og kan tildeles en særlig mening i mødet mellem den indre fabulere og den ydre virkelighed.

Idrætten som børnekultur

Idrætten repræsenterer en sammensat børnekultur. Foreningerne står for ressourcerne, men domineres af sportens idé og voksenstyring. Skolen står for udviklingspsykologiske og pædagogiske overvejelser, men tilbyder et skema, hvor kroppen udsultes. Institutionerne står for en "frikvarterets" idrætskultur, præget af dårlige rammer. Nærmiljøet rummer kun i heldigste fald udfoldelsesmuligheder for spontan, tilrettelagt idrætsaktivitet.

Der sker i stigende grad en polarisering i børns motoriske færdigheder. En stadig større del af børnene er uden tilstrækkelige erfaringer til at indgå i almindeligt tilrettelagte idrætsaktiviteter.

Hvis der er en sammenhæng mellem det fysiske rums udformning og børns handlinger, oplevelser og udvikling, har idrættens rum ikke mange nuancer at spille på. De bygges efter sportens forskrifter af retlinet rationalitet og byder sjældent på inspiration til at gå på opdagelsesfærd.

Leg som udvikling

Børn udtrykker, hvis de får mulighed for det, deres fantasier i sang, dans, malerier, tegninger, ler, drama og kropsleg. Børn besidder en *æstetisk* forestillingsverden.

Børn har fantasier om det ukendte, spøgelsesnes og åndernes verden - selv spædbørn har soveritualer, ordløse, selvberoligende, repetitive handlinger, der minder om bøn, for at lette overgangen til søvnen. Børn har en form for *religiøs* forestillingsverden.

Børn stiller uendelig mange spørgsmål og spekulerer på og forestiller sig mulige svar, eller de søger en rationel forklaring på universets indretning. Børn udtrykker en *filosofisk* forestillingsverden.

Børn kæmper med følelser om at være med eller være udelukket og har fantasier om, hvordan de skal komme ud af det med andre. Børn udvikler en *social* forestillingsverden.

Børn forholder sig med andre ord til det skønne, det hellige, det sande og det gode, og de gør det gennem *eksperimenterende og skabende forestillinger og handlinger*. De leger.

Idrætten kunne være opfordringen til denne eksperimenterende og skabende leg med det skønne, det hellige, det sande og det gode gennem sine udfordringer til *rytme, spænding, strategi og gensidighed*. Det forudsætter blot, at mulighederne er åbne, inspirerende, selvforhandlede og lokale. - At de bygger på kulturpolitikens principper om ytringsfrihed, kvalitet, demokrati og decentralisering.

Mange af idrættens foreninger lever ikke op til disse principper.

En kulturpolitik for børns idræt

Foreningerne er ryggraden og krumtappen i kulturpolitikken på idrætsområdet. Men alene er de for smalle i deres udbud. De skal suppleres af initiativer, der skaber muligheder for alle børns kropslige udfoldelse som del af deres udvikling.

Børn skal på egen hånd have mulighed for at opsøge *vandet, isen, græsset og den finkornede asfalt*. Dette er en kulturpolitisk utopi.

Børn skal sammen med andre børn have mulighed for at gå på opdagelse i deres følelser og forestillinger uden overvågning og tilrettelæggelse. Dette er så godt som en utopi.

Børn skal have mulighed for at opleve vandet som andet og mere end tur-retur i et firkantet, olympisk bassin.

Børn skal have mulighed for at opleve isen som andet og mere end skøjtehallens ishockeyinstallation efter sportens model. Som kunstfrosne, åbne baner på torve og pladser i storbyens stenørken.

Børn skal have mulighed for at spille bold på græs uden træneren med fløjten og heppende forældre.

Børn skal have mulighed for at tegne med kridt og løbe på rulleskøjter på finkornet asfalt uden at blive henrettet.

Børn skal opleve, at fritidsinstitutioner og idrætsforeninger samarbejder.

Børn skal opleve en sammenhæng mellem musikskole, bibliotek, forening og lokalsamfund.

Børn skal opleve, at barriererne mellem institutioner og mellem forvaltninger nedbrydes.

Børn skal forsvares mod eksproprieringen af deres muligheder for at udtrykke sig i de hundrede sprog, de har anlæg for.

De hundrede sprog tager udgangspunkt i kroppen. Gennem iscenesættelsen af kampen, legen og dansen rummer idrætten muligheden for at komme til udfoldelse i dem alle.

Drømmen om at give livet mere skønhed, mere mening, forudsætter netop helheden af krop, bevidsthed og sprog.

Torben Fridberg

Skolebørns fritidsaktiviteter

Elektronik i hjemmet

De første resultater fra en ny undersøgelse af befolkningens kultur- og fritidsaktiviteter viser, at langt de fleste skolebørn i alderen 7-15 år i de seneste år har fået rige muligheder for at bruge tid på de elektroniske medier derhjemme. Danske børnefamilier er velforsynede med elektronik, og ganske mange børn har også en del på deres egne værelser. 90 pct. af skolebørnene har deres eget værelse, og jo ældre børnene bliver, jo flere ting har de på deres værelser.

Ifølge forældrenes oplysninger er foruden tv også videobåndoptageren blevet almindelig. 92 pct. har en video. Ca. halvdelen af alle 7-15-årige har et tv-apparat på deres eget værelse. Andelen stiger med alderen. Blandt de 12-15-årige er det ca. 70 pct. Ca. 2/3 af børnene har en cd-afspiller på deres eget værelse. I 1993 var det 40 pct.

Computeren (pc eller Mac) er ligeledes blevet almindelig gennem de seneste år. I 82 pct. af skolebørnenes hjem står der en computer, og 18 pct. af børnene har computer på værelset. Det er især drenge, der har computer på værelset. Blandt de 12-15-årige drenge drejer det sig om 45 pct. Også adgangen til Internettet er under hastig udvikling. I november/december 1998 var det 37 pct. af børnenes hjem, der havde Internet-adgang. Igen er det især de ældste drenge, der også har det på eget værelse, men stadig drejer det sig kun om 15 pct.

Er tidsrøvere

Mulighederne bliver også udnyttet, og børnene bruger i gennemsnit megen tid på de elektroniske medier. Praktisk taget alle skolebørn ser tv dagligt. De 10-15-årige har oplyst at bruge 2 timer og 16 minutter om dagen i gennemsnit på at se tv. Der er ikke forskel på drenge og pigers gennemsnitlige forbrug, men de 13-15-årige bruger lidt mere tid på at se tv end de 10-12-årige.

De fleste børn ser video 1-2 gange om ugen eller mindre. I gennemsnit bliver det til, at de 7-15-årige bruger godt 2 timer pr. dag på at se video. Drengene ser lidt mere video end pigerne, idet de i snit bruger ca. 10 minutter mere pr. dag end pigerne. Den samlede tid på at se tv og video bliver i gennemsnit for alle de 10-15-årige til 2 timer og 49 minutter om dagen. Disse resultater peger på, at de 10-15-årige bruger lidt mere tid på at se tv i slutningen af 1998 end de gjorde i 1993, og lægges tiden på at se video sammen med tiden på at se tv, viser denne undersøgelse, at de 10-15-årige i alt bruger 30-40 minutter mere pr. dag, end de gjorde i 1993 på at se tv eller video.

Med stigende alder øges interessen for at høre radio blandt både piger og drenge, men mest blandt pigerne. 59 pct. af de 13-15-årige piger hører radio dagligt eller næsten dagligt. Blandt de 13-15-årige drenge drejer det sig om næsten halvdelen (47 pct.). I tid bliver det til, at de 13-15-årige piger hører radio i 1 time og 20 minutter pr. dag, mens drengene i samme aldersgruppe hører radio i 40 minutter pr. dag. Det samlede gennemsnit for 10-15-årige børn bliver 45 minutter pr. dag.

Interessen for musik er størst blandt de ældste skolebørn og især blandt pigerne, men i alle aldersklasser hører de fleste musik mindst 3 dage om ugen derhjemme. 79 pct. af de 13-15-årige piger hører musik dagligt eller næsten dagligt mod 58 pct. af drengene. For de ældste pigers vedkommende bliver dette til 1 time og 49 minutter pr. dag, hvilket er næsten 1 time mere end drengene i samme aldersgrupper.

25 pct. af alle børn bruger computer derhjemme dagligt eller næsten dagligt, og i alt næsten 2/3 af børnene bruger den mindst hver uge. De ældste af børnene bruger computer mere hyppigt end de yngre, og især er det markant, at drenge bruger computeren oftere end piger gør. Blandt

skolebørnene varierer andelen af daglige eller næsten daglige brugere derhjemme fra 9 pct. af de 7-9-årige piger til 48 pct. af de 13-15-årige drenge. Forskellene viser sig også i, hvor megen tid de bruger ved computeren. De 13-15-årige drenge med en computer i hjemmet bruger i gennemsnit ca. 12 timer om dagen, mens pigerne i den samme aldersklasse kun bruger ca. 2 timer i gennemsnit. Det er endnu ikke analyseret, hvad hhv. drenge og piger bruger computeren til, men sandsynligvis er det først og fremmest tid brugt på computerspil, der forklarer forskellen på drenges og pigers tidsforbrug.

I øvrigt er der en sammenhæng mellem om der er en computer i hjemmet, og forældrenes uddannelse og indkomst. En tredjedel af børnene med en forælder uden erhvervsuddannelse har ikke en computer i hjemmet, og 45 pct. af børnene fra den laveste indkomstgruppe har ikke adgang til en computer derhjemme. Der er således tale om, at en mindre gruppe af mindre heldigt stillede børn ikke har muligheden for at bruge computer i hjemmet.

Det går ud over læsning, men tilbagegang stagnerer

Børn i skolealderen har således fået nye tidskrævende fritidsinteresser, som til dels fortsat går ud over tid brugt på læsning. Børnenes læsning af ugeblade/magasiner og af aviser er fortsat på langsom tilbagegang. Igennem en årrække har også interessen for at læse *bøger om særlige emner* - dvs. faglitteratur af forskellig art - og for at læse *skønlitteratur* - romaner, ungdomsbøger, historier, eventyr og børnebøger - været på tilbagegang. Denne tilbagegang synes imidlertid at være stagneret for børnenes vedkommende.

Ser man på den samlede læsning af bøger, dvs. bøger om særlige emner, skønlitteratur og børnebøger, er de 10-11-årige de flittigste boglæsere, da mange i denne alder læser børnebøger. 70 pct. af drengene og 86 pct. af pigerne i denne aldersgruppe læser hver uge bøger. Med stigende alder falder den hyppige læsning af bøger. Blandt de 14-15-årige er andelen faldet til 40 pct. af drengene og 61 pct. af pigerne, der læser bøger hver uge. Pigerne læser først og fremmest skønlitteratur, mens drengene lige så meget læser faglitteratur som skønlitteratur. At pigerne mere hyppigt end drengene læser bøger, giver sig også udslag i, at pigerne i gennemsnit bruger mere tid på at læse bøger. De 10-15-årige piger bruger godt en halv time om dagen, mens drengene bruger 19 minutter pr. dag.

Bibliotekerne klarer sig

Næsten alle skolebørn kommer jævnligt i kontakt med et skolebibliotek, og de fleste børn benytter sig også af folkebiblioteket - i det mindste en gang imellem. Kun 19 pct. af de 7-15-årige kommer aldrig på et folkebibliotek. Skolebørns brug af folkebiblioteket i 1998 ligger tilsyneladende en anelse højere end i 1993 for alle aldersgrupper. 1993-undersøgelsen viste et uændret brug af folkebibliotekerne siden 1987.

De fleste kommer fortsat for at låne bøger og blade, men også mange andre tilbud bliver udnyttet af børnene. Selv om langt fra alle kommuner tilbyder musikudlån, er det næsten hver fjerde skolebarn, der låner musik på biblioteket. I de yngre årgange er der også en del, som låner video. Store andele af skolebørnene kommer også for at udnytte forskellige tilbud på stedet. Især i de ældre årgange er der mange, som kommer for at benytte håndbøger eller opslagsværker. 48 pct. af de 13-15-årige drenge og 32 pct. af de 13-14-årige piger kommer på biblioteket for at bruge computer og evt. få adgang til Internettet. Igen viser det sig, at drengene er mere interesserede i computerne, end pigerne er. Mange kommer i øvrigt også for at være sammen med kammerater. Især blandt de 10-12-årige. 41 pct. af drengene og 34 pct. af pigerne i denne alder kommer der for at være sammen kammerater. Tilbud om at se teater eller film trækker mest de yngste. Mange af disse tilbud er blevet udbygget eller er først kommet til i de senere år. Resultaterne peger på, at tilbuddene også bliver brugt. Men bogudlån topper trods alt klart stadig listen over børnenes grunde til at komme på bibliotekerne.

Andre aktiviteter fortsat på et højt niveau

Heller ikke på fleste andre områder, som dækkes af kultur- og fritidsaktivitetsundersøgelserne, kan der konstateres tilbagegang i børnenes aktivitet. Både omfanget af faste fritidsaktiviteter, som børnene går til på bestemte tidspunkter i løbet af ugen, og det gennemsnitlige tidsforbrug på disse aktiviteter ligger på nogenlunde samme niveau i 1998, som det gjorde i 1993. Langt de fleste børn har sådanne faste fritidsaktiviteter, som f.eks. at gå til sport, musikundervisning, spejder eller andet. I november/december 1998 var det 84 pct. af alle skolebørn, der havde mindst en fritidsinteresse, som blev dyrket under organiserede former. Det samme høje niveau findes i alle aldersgrupper og for både piger og drenge. I 1993 var det 83 pct. af alle 7-15-årige, og i 1987 var det 81 pct. af børnene, der gik til noget fast i fritiden. Der er således tale om et uændret højt niveau for disse aktiviteter.

11-12 pct. af både piger og drenge går til musikundervisning. Hertil kommer, at en del af pigerne går til sang(kor).

Andelene, som fast går til sport af en eller anden art, har været svagt stigende. 89 pct. har dyrket sport (motion) regelmæssigt i det sidste år, heraf 72 pct. som medlem af en sportsklub eller idrætsforening. I gennemsnit bruger skolebørnene 37 minutter om dagen på sport. Tidsforbruget på sport stiger med alderen fra i gennemsnit 25 minutter om dagen blandt de 7-9-årige til dobbelt så lang tid, nemlig 50 minutter, blandt de 13-15-årige.

Omfanget af børnenes deltagelse i forskellige mere lejlighedsvisе aktiviteter udviser en bemærkelsesværdig stabilitet ved at ligge på samme niveau som i 1993. Det gælder andelene, der har været i biografen, på museum og til en koncert af eller anden art. Og det gælder andelene, som har været i svømmehal/vandland, cirkus, zoo/dyrepark eller til en sportskamp som tilskuer.

Artiklen bygger på de foreløbige resultater fra en ny undersøgelse af befolkningens kultur- og fritidsaktiviteter, som Socialforskningsinstituttet gennemfører for Kulturministeriet. Dataindsamlingen blev foretaget i november/december 1998. De foreløbige resultater findes i Torben Fridberg: 7-15-åriges fritidsaktiviteter. Socialforskningsinstituttet. Arbejdsrapport Februar 1999. De endelige resultater vil senere blive offentliggjort fra Socialforskningsinstituttet.

Af Karin Busch

Dansk børnelitteratur får vinger: Nyt center skal øge forskning og fjerne fordomme om børnelitteratur

Professoren er glad. Ikke alene er Center for Børnelitteratur, som han leder, for alvor ved at tage form; han ser også flere positive tegn på, at børnelitteraturen i Danmark trods alt har det bedre, end den længe har haft det.

En af klodens få professorer i børnelitteratur, Torben Weinreich, lægger ikke skjul på, at børnelitteratur både på bjerget og på det jævne er lavstatus. Men for ham taler 58 mio. årlige udlån af børnebøger fra danske biblioteker et tydeligt sprog. Og i øvrigt er han træt af det grædekoneri, der ofte har knyttet sig til den beskedne kreds af mennesker, som beskæftiger sig med børnelitteratur.

Lad os hellere få gjort noget ved det. Vi kommer på et gunstigt tidspunkt, hvor der sker utroligt mange spændende ting inden for børnelitteraturen, siger han.

Center for Børnelitteratur, som blev skabt i forbindelse med finanslovsforliget i 1998, har netop til formål at skabe de bedst mulige vilkår for børnelitteraturen. Det skal især ske ved at forske i børnelitteratur, formidle viden, videreføre den store samling af børnelitteratur og udbygge den med

teoretisk litteratur om børnebøger og ved at drive en forfatterskole for børnebogsforfattere.

Børnelitteratur har altid været et udforsket og underprioriteret område, og der har blandt eksempelvis pædagoger og medier været en opfattelse af, at børn ikke læser ret meget. Det er ikke rigtigt, men alligevel har opmærksomheden og forskningen været begrænset. Ikke engang i 70'erne, hvor der ellers var ret stor fokus på området, blev der forsket meget. Men nu er der ved at ske noget. Med centret her og i det hele taget. Vi ser, at mange voksenforfattere begynder at skrive børnebøger, mange aviser skriver mere om børnebøger, og meget af tidens spændende kunst skabes i forbindelse med børnebøger, siger han.

- Vi har en stor oplysningsopgave, men jeg tror, vi stille og roligt kan fjerne fordommene og øge respekten for og kvaliteten af børnelitteratur. Effekten vil slå sidst igennem hos børnene, men jeg er overbevist om, at effekten kommer, pointerer Torben Weinreich.

Formål for Center for Børnelitteratur

Center for Børnelitteratur har eksisteret siden efteråret 1998. Ved finanslovsforliget i 1998 blev det vedtaget at etablere centret med en varig bevilling på 2,5 mio. kr. årligt. Centret har som formål at skabe de bedst mulige vilkår for børnelitteraturen, både når det gælder produktion, formidling og forskning.

Center for Børnelitteratur skal være igangsættende og skal i hele sit virke samarbejde nationalt og internationalt med andre institutioner, der beskæftiger sig med børnelitteratur og børnekultur.

Centret har en række hovedopgaver. Det drejer sig om forskning i børnelitteratur, formidling af viden om børnelitteratur, at videreføre den 80.000 bind store samling af børnelitteratur, at udbygge samlingen af teoretisk litteratur om børnelitteratur og endelig at drive en forfatterskole for børnebogsforfattere.

Se også www.cfb.dk

Karin Busch

Prinsessen i pennen

At skrive børnebøger indgik ikke i Christina Hesselholdts planer for forfatterskabet, men så kom en prinsesse forbi, og nu har forfatteren yderligere to børnebøger på vej.

Christina Hesselholdts første børnebog, Prinsessen på Sandslottet, udkom sidste år. Før det havde hun ikke forestillet sig, at hun skulle skrive børnebøger, for voksenudgivelserne er utvivlsomt det vigtigste i hendes forfatterskab. Alligevel har processen med at skrive børnebøger overrasket hende ved at være så sprudlende.

Jeg havde bestemt ingen planer om at skrive for børn, men så blev jeg opfordret til at skrive en prinsessehistorie. Selv om jeg først afviste det, opstod der, mens jeg skrev på min fjerde roman, en idé til en børnebog, fortæller Christina Hesselholdt.

For hende er processen med at skrive børnebøger en hel del anderledes end at skrive litteratur for voksne.

- Det går langt hurtigere, når jeg skriver for børn. Niveauet er anderledes, forstået sådan, at "jeg ved alt", i modsætning til, når jeg skriver for voksne. Samtidig har jeg gjort meget ud af at videreføre mine metoder. Jeg har som i mine voksenbøger arbejdet med ikke at sige alt. Min måde at konstruere på er også den samme, og i begge tilfælde skriver jeg i scener. Til gengæld erkender jeg ikke så meget undervejs, når jeg skriver for børn.

En af de glædelige overraskelser ved at skrive børnebøger er for hende den større frihed og lethed.

Det er meget væsentligt. Jeg har følt stor skriveglæde, mens jeg skrev børnebøgerne. Samtidig er jeg meget begejstret for Tina Modeweg Hansens illustrationer, og jeg mener, de spiller en næsten større rolle end teksterne.

Christina Hesselholdt betragter det som en gevinst for børnelitteraturen, at der nu er oprettet et center.

- At der kommer mere fokus på og forskning i børnelitteratur vil da være en fordel. Jeg underviser selv på Forfatterskolen og tror som udgangspunkt meget på uddannelse og på Forfatterskolen som et godt forum at diskutere litteratur i. En forfatterskole for børnelitteratur vil sandsynligvis være med til at tilføre mere kvalitet til de danske børnebøger, siger hun.

Christina Hesselholdt, f. 1962, debuterede i 1991 med *Køkkenet, gravkammeret & landskabet*. I 1993 fulgte *Det skjulte*, og i 1997 udkom *Udsigten*. I 1995 udkom romanen *Eks* og i 1998 *Hovedstolen*. Hendes første børnebog, *Prinsessen på Sandslottet*, udkom i 1998. Bogen er illustreret af Tina Modeweg Hansen. Yderligere to børnebøger er på vej.

Oversigt over initiativer taget af Kulturministeriets rådgivende udvalg i spørgsmål vedrørende børn, unge og kultur, "Kulturens Børn":

Kulturens Børn (og forgængeren, Arbejdsgruppen om Børn og Kultur) har inden for de seneste ti år været initiativtager til eller været ansvarlig for en lang række aktiviteter. Den følgende oversigt dækker de væsentligste, større initiativer, med angivelse af tidsperiode, budgetramme og samarbejdspartnere:

OK for børn

Forsøgsordning med mærkning af videofilm for børn og unge. Ordningen blev gennemført og finansieret i et samarbejde mellem de relevante brancheforeningerne, Det Danske Filminstitut og Arbejdsgruppen om Børn og Kultur. I forbindelse med ordningen blev udsendt en kampagnefolder, tre vejledningspjecer og tre vejledende mærkater.

Tid: 1983-85. Budget: 500.000 kr.

PRØV SELV - at sætte noget i gang

Forsøgsordning med støtte til børns og unges egne kulturprojekter. Ordningen blev påbegyndt som en landsdækkende støtteordning, der senere blev afløst af en ordning i Fyns Amt og Viborg Amt, samt i udvalgte kommuner rundt om i landet. For begge ordninger findes korte rapporter.

Tid: 1986-90. Budget: 650.000 kr.

Støtteordning for børnelitteratur

Støtteordning bestående af henholdsvis en præmieringsordning og en initiativstøtteordning for den udsatte og særligt omkostningskrævende børne- og ungdomslitteratur, herunder såkaldt "smalle" udgivelser og udgivelser med små målgrupper.

Tid: 1986-88. Budget: 1.500.000 kr.

Børn Som Medborgere

Forsøgsprojekt i fem kommuner med inddragelse af børn og unge i det kommunale arbejde. Forsøget blev gennemført i samarbejde med Det Tværministerielle Børneudvalg, herunder især Miljøministeriet, Socialministeriet og Undervisningsministeriet. Forsøget er evalueret i to slutrapporter og en video.

Tid: 1992-93. Budget: 2.500.000 kr.

Som opfølgning på projektet iværksatte Det Tværministerielle Børneudvalg en række forsøg inden for daginstitutionsområdet, folkeskoleområdet, idrætsområdet og biblioteksområdet. Kulturens Børn har administreret forsøgene på de to sidstnævnte områder, hvori der deltog henholdsvis 10 idrætsforeninger og bibliotekerne i 10 kommuner. Der er udsendt en inspirationspjece og to evalueringsrapporter om forsøgene.

Tid: 1994-96 og 1995-97. Budget: 350.000 kr. og 650.000 kr.

De etablerede kulturinstitutioners formidling til børn og unge

En forsøgsordning med støtte til de etablerede kulturinstitutioners formidling til børn og unge. Ordningen blev administreret af Kulturens Børn i samarbejde med Teaterrådet og Statens Museumsnævn, og i alt ni institutioner, fordelt med tre museer, tre teatre og tre symfoniorkestre, har deltaget i ordningen. Der er udarbejdet en evalueringsrapport om erfaringerne.

Tid: 1994-96. Budget: 2.500.000 kr.

Forsøgsordningen Tusindkunst

Forsøgsordning, der skal give kunst og kultur en mere synlig plads i børns hverdag i børnehaver, skoler, fritidsklubber mv. 19 kommuner deltager i ordningen, som gennemføres i et samarbejde med Kirkeministeriet, Socialministeriet og Undervisningsministeriet, og administreres af Kulturens Børn. Ordningen bliver evalueret løbende, ligesom erfaringerne fra de mange aktiviteter blive formidlet gennem et nyhedsbrev og jævnlige seminarer og kurser. Der er udsendt en håndbog og to kunstnerkataloger i tilknytning til ordningen.

Tid: 1997-2000 Budget: 6.500.000 kr.

Kultur og det forebyggende arbejde

Udvalgsarbejde som led i handlingsplanen for de udsatte grupper af børn og unge under Det Tværministerielle Børneudvalg. Udvalget har deltagelse af Det Kriminalpræventive Råd, Kulturministeriet, Socialministeriet, Sundhedsstyrelsen og Undervisningsministeriet, og arbejdet er foreløbig resulteret i rapporten "Kultur som dynamo i det forebyggende arbejde" og forslag til en styrket indsats på området. Udvalget arbejder p.t. med planlægning af en række nye initiativer, herunder øget informationsvirksomhed, et modelkommuneforsøg m.v. Kulturens Børn har sekretariatsfunktionen.

Tid: 1996-99 Budget: 650.000 kr.

Projekt Muiske Skoler

Projektet har afprøvet forskellige modeller for etablering af musiske skoler i kommunerne. 10 kommuner deltog i arbejdet, der omfattede områderne: musik, billedkunst, drama og dans. Kulturens Børn og Statens Musikråd støttede projektet og deltog i følgegruppen i samarbejde med Dansk Amatør Teater Samvirke og Landsforeningen Børn, Kunst og Billeder. Der er udsendt en evalueringsrapport om forsøget.

Tid: 1995-97 Budget: 900.000 kr.

Væksthuset - kvalitetsudvikling og talentpleje

Forsøgsordning med støtte til kvalitetsudvikling og talentpleje inden for den professionelle børnekultur. Ordningen omfattede det første år: Dansescenen (København), Det Danske Videoværksted (Haderslev) og Børneteatersammenslutningen (BTS). Det andet år blev ordningen begrænset til kun at omfatte Dansescenen i samarbejde med Københavns Kommune og Københavns Amt. Der er udsendt en rapport om idégrundlaget og erfaringerne.

Tid: 1998-99 Budget: 900.000 kr.

Modelkommune Viborg

Et modelkommuneforsøg i samarbejde med Viborg Kommune, med det formål at styrke og udvikle kommunens indsats på det børnekulturelle område i en bred forstand. Forsøget inddrager alle relevante parter i kommunen og sker i et tæt samarbejde med byrådet og de implicerede forvaltninger. Der er iværksat en løbende evaluering af forsøget.

Tid: 1998-2000 Budget: 1.850.000 kr.

Monica C. Madsen

Børnefilm i fokus

Film og tv virker som en magnet på mange børn og unge - derfor må undervisningen i levende billeder i folkeskolen styrkes, lyder meldingen fra det nye Center for Børne- & Ungdomsfilm.

Folkeskolen svigter børnefilmen. De fleste lærere opfatter film som en lidt underlødige popkultur, det ikke er væsentligt at beskæftige sig med. Men det er vigtigt, at børn lærer at forholde sig til de levende billeder, som fylder en meget stor del af deres fritid, siger Charlotte Giese, leder af det nyoprettede Center for Børne- & Ungdomsfilm

Centeret holder til i Filmhuset i København med et budget på 2 mio i år, der udvides næste år, og som bl.a. skal bruges til et pilotprojekt med henblik på senere at etablere en landsdækkende skolebioordning, forhåbentlig i samarbejde med Undervisningsministeriet.

Redskaber til at se

Ideen med skolebio er, at eleverne går i den lokale biograf og ser film, som de bagefter reflekterer over.

Skolebio handler ikke bare om at se nye film, men om at se dem på en kvalificeret måde. Derfor vil vi også efteruddanne lærerne. For børn har brug for hjælp og redskaber til at bearbejde og erkende det, de oplever. Og til at forstå de virkemidler, der gør, at levende billeder påvirker dem, som de gør. Film er et enormt stærkt medie, som tiltrækker, fascinerer og forfører. Derfor er det meget vigtigt, at der i skolerne etableres en mere kontinuerlig undervisning i at opleve, analysere og skabe levende billeder.

Meditation i mørket

Det giver også en anderledes, koncentreret oplevelse at sidde i et mørkt rum og se film på et stort lærred. Biografen er et særligt kulturelt landskab, der giver mulighed for den meditation og fordybelse, som mange af os har brug for, siger Charlotte Giese.

Centeret arbejder også for at udvikle produktionen af danske film og importen af udenlandske kvalitetsfilm, ligesom distributionen af videoer til børnebibliotekerne skal udbygges.

Centeret samarbejder desuden med nordiske og internationale børnefilmnetværk, og har internationale børnefilmsfestivaler på programmet, som giver børn mulighed for at se de bedste børnefilm fra hele verden i biografen, samtidig med at dansk børnefilm highlightes internationalt.

Per Bang

Udgangspunkt i kreative processer

Den Kreative Skole i Silkeborg er et tilbud om musiske aktiviteter inden for de fire udtryksformer musik, dans, teater og billedkunst

Lange sammenhængende forløb, hvor børnene udvikler sig på faste hold op til 10-12 års-alderen. Sådan er grundideen i Den Kreative Skole i Silkeborg, som dels er en musikskole med tilskud fra Statens Musikråd og dels et fritidstilbud, der finansieres af brugerbetaling og kommunal støtte.

Det ideelle forløb er, at børnene starter på Den Kreative Skole i baby-alderen og derefter fortsætter i Kreativ Forskole.

- De første år arbejdes først og fremmest med musik og rytmik, men når børnene er omkring 5-6 år, sætter vi en ekstra faglærer på, så der dels arbejdes med enkeltinstrumenter i en periode og dels med andre kreative udtryksformer som billedkunst, teater eller dans, fortæller skolens leder, Ulla Voss Gjesing.

Ud over den kreative forskole er der en lang række tilbud for de 5-12-årige om deltagelse i hold med dans, begynderensemble, form og farve osv. For de større børn og unge bliver tilbudene mere specifikke bl.a. med instrumentalundervisning, samspil, kor og tilsvarende inden for de andre udtryksformer. Der er også tilbud til voksne.

Den Kreative Skole er primus motor i projekt Tusindkunst, hvor der samarbejdes med en halv snes børneinstitutioner om at udvikle de musiske aktiviteter i institutionerne, dels ved forløb i institutionerne, og dels ved efteruddannelse af personale og dannelse af netværk.

- Når vi har de fire udtryksformer samlet i ét hus, sikrer det, at vi ikke bliver låst fast, og vi oplever, at børn får nye indfaldsvinkler ved at møde andre udtryksformer. Det kan dog give planlægningsproblemer, fordi udtryksformerne lægger op til forskellige strukturer, og der er store administrative problemer, når vi skal skille musikundervisningsdelen fra de øvrige udtryksformer i forbindelse med statstilskuddet. Det ville være dejligt, hvis vi kunne få en musik- og kulturskolelov, ligesom man har det i Norge, siger Ulla Voss Gjesing.

Den Kreative Skole er først og fremmest kultur med børn. Der arbejdes på at få etableret et Børnekulturcenter i byen, hvor der også kan blive kultur af børn og for børn. Derudover har Den Kreative Skole planer om at opbygge en decentral struktur med tilbud på folkeskolerne flere steder i Silkeborg Kommune.

Den Kreative Skole har 1.100 elever. Heraf er 800 børn og unge.

Ronald Nielsen:

Kultur i børnehøjde

I Viborg, der er udpeget som modelkommune for børne- og ungdomskultur, breder interessen for at lave kultur for og med børn og unge sig som ringe i vandet

Fra at have været en niche, overladt til en aktiv, men forholdsvis lille gruppe, er børne- og ungdomskulturen i dag blevet en stadig mere væsentlig del af det kulturelle landskab i Viborg kommune. En udvikling, der har taget ekstra fart, efter at Kulturens Børn under Kulturministeriet har udpeget Viborg til modelkommune for børne- og ungdomskultur i en treårig periode frem til udgangen af år 2000.

- Et af målene er at brede børne- og ungdomskulturen ud til alle dele af kommunen. Ikke alene til skoler og daginstitutioner, men også den kommunale forvaltning, foreningslivet etc. Det ser ud til at lykkes, for interessen for at gennemføre kultur- og fritidsprojekter for og med børn og unge, breder sig i øjeblikket som ringe i vandet. Selv Håndværksrådet er i dag involveret i arbejdet, siger ledende børnebibliotekar Birgit Krøijer fra projektets syv m/k store koordinationsgruppe.

Kulturnetværk

I modelkommuneforsøget, der har fået det mere mundrette navn Kulturfrø, spiller et særligt kulturkontakt-netværk en central rolle. Netværket har repræsentanter på alle kommunens skoler og i alle daginstitutioner, SFO'er og fritidsklubber samt i idrætsforeninger, spejderkorps m.v. Deres opgave er at modtage og formidle tilbud om aktiviteter og i øvrigt fungere som stedlige ambassadører for Kulturfrø.

Endvidere mødes netværkets medlemmer hver tredje måned med koordinationsgruppen for at udveksle erfaringer og udvikle nye aktiviteter. Selv om der det første år er brugt mange kræfter på at skabe de rette organisatoriske rammer om Kulturfrø, er der også søsat en række konkrete projekter. Fra musikværksteder i børnehaver og kunst af skrot-projekter i skoler og institutioner til kursus- og uddannelses tilbud for tovholderne i de enkelte projekter.

Aktuelt arbejdes der med tre større projekter: En kulturstafet, der skal rundt i kommunen, et stort middelalderprojekt og et eventyrprojekt, hvor børn i 10 børnehaver fortæller, hvordan det er at være barn i Viborg.

- Det har vist sig forholdsvis let at involvere børn og unge i de enkelte projekter. Men det skal ske på det rette tidspunkt, dvs. kort før projektet udmønter sig i konkret handling. Børn gider ikke de lange møder, siger Birgit Krøijer.